

К. И. Скрябин атындагы Кыргыз Улуттук агрардык университетинин тарых жана философия кафедрасынын изденүүчүсү **Арипов Тургуналы Шериевичтин “КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭКИ-СУУ АРАСЫНДАГЫ КӨЗ КАРАНДЫСЫЗДЫК ҮЧҮН КҮРӨШТӨРҮ (XVIII – XIX кк.)”** деген адистиги: 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн талаптанып даярдалган диссертациясынын кол жазмасына Д.07.16.528 Диссертациялык кеңешинин Эксперттик комиссиясынын **КОРУТУНДУСУ**

Курамында тарых илимдеринин доктору, профессор **Т.Кененсариев** (төрага), тарых илимдеринин доктору, профессор **Ж.Алымбаев** (мүчө), тарых илимдеринин кандидаты, доцент **А.Бедельбаев** (мүчө) болгон Эксперттик комиссиясы изденүүчү **Т.Ш.Ариповдун “Кыргызстандын Эки-Суу Арасындагы көз карандысыздык үчүн күрөштөрү (XVIII - XIX кк.)”** деген темадагы 02.00.07. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн талаптанып даярдалган диссертациясынын кол жазмасын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди.

1. 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча даярдалган иштин Д.07.16.528 Диссертациялык Кеңешинин кароосунда коргоо укугуна дал келиши.

Т.Ш.Арипов тарабынан берилген **“Кыргызстандын Эки-Суу Арасындагы көз карандысыздык үчүн күрөштөрү (XVIII - XIX кк.)”** деген темадагы 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган кандидаттык диссертациясы И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Тарых жана маданий мурас институтунун алдындагы Д.07.16.528 диссертациялык Кеңешинин профилдик багытына туура келет.

Каралып жаткан иште XVIII–XIX кылымдарда Фергана өрөөнүндөгү Эки-Суу аймагындагы кыргыздардын калмактарга каршы, Кокон хандыгы мезгилиндеги, Кыргызстандын түштүгүн Россия империясына каратуудагы маанилүү стратегиялык аймак катары колдо бар, белгилүү жазма, оозеки тарыхый булактарга таянуу менен бул жерде жашаган кыргыздардын азаттык күрөштөрү изилденген. Бул маселе 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистигинин паспортуна жооп берет.

Иштин максаты Фергана өрөөнүнүн Эки-Суу арасында жашаган кыргыз урууларынын XVIII–XIX кылымдардагы тарыхын жана азаттык күрөштөрүн комплекстүү изилдөө. Аталган максатты ишке ашыруу төмөнкү милдеттерди чечүү менен аткарылган:

–Эки-Суу арасындагы кыргыздардын XVIII кылымдагы коомдук-саясий абалына сереп салуу.

- Эки-суулук кыргыздардын калмактарга күрөшүнө анализ жүргүзүү
- Кокон хандыгынын доорундагы эки-суулук кыргыздардын саясий окуяларга катышуусуна талдоо жүргүзүү
- “Кыпчак кыргынындагы”, Мамыр Мерген уулунун жетекчилиги астында көтөрүлүштөгү эки-суулук кыргыздардын ролун аныктоо.
- “Кышкы экспедициясынын” жүрүшүн жана анын кесепеттерин изилдөө.
- Азаттык үчүн күрөштөгү Кулчагач жана анын урпактары Нарботобун ишмердүүлүгүнө баа берүү.

Каралып жаткан диссертациялык изилдөөнүн **объектиси** – Фергана өрөөнүнүн Эки-Суу арасында жашаган кыргыз уруулары. Ал эми **предмети** – Эки-суулук кыргыздардын XVIII–XIX кылымдардагы Жунгар, Кокон хандыктары, Россия империясынын доорундагы азаттык күрөштөрүнүн жүрүшү жана жыйынтыктары болуп саналат.

Диссертациялык иштин объектиси жана предмети 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистигинин мазмунуна жана ага коюлган талаптарга жооп берет.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу төмөнкү аргументтер менен аныкталган.

2012-жылдын 27-январында Кыргыз Республикасынын президенти А.Ш. Атамбаевдин “Кыргызстан элинин тарыхый жана маданий мурастарын окуп үйрөнүүнү тереңдетүүнүн жана атуулдук мекенчилдикти калыптандыруунун чаралары жөнүндөгү” жарлыгы, 2015-жылдын 30-декабрында “2016-жылды тарых жана маданият жылы” деп жарыялашы кыргыз элинин өткөн тарыхын тереңдеп изилдөөнү, жаңы тарыхый маалыматтарды илимий айлампаларга киргизүүнү, жана илимий концепцияларды жаратууга милдеттендирип гана койбостон мекенчилдик сезимди калыптандырууга шыктандыргандыгы шексиз. Ушул өңүттөн алып караганда Кыргызстандын тарыхнаамасында XVIII–XIX кылымдардагы Эки-Суу арасындагы кыргыздардын тарыхы жана азаттык үчүн күрөштөрүн изилдөө маанилүү милдет. Анткени, совет мезгилинде таптык идеологиялык көз караштан улам кыргыздардын Жунгар, Кокон хандыктарынын, Россия империясынын мезгилиндеги Эки-Суу арасындагы азаттык күрөштөрү өз алдынча изилденбей, бир жактуу баа берилип келген. Ошол эле учурда Эки-Суу арасына байланышкан айрым тарыхый фактылар өз учурунда кагаз бетине түшүрүлгөн эмес. Бирок алар элдин эс-тутумунда сакталып калган. Кулчагач жана анын урпактары Нарботонун ишмердүүлүгү, экисуулук кыргыздардын азаттык үчүн күрөшүүдөгү ролу элдик дастандарда, санжыра булактарында бар. Ошондуктан бул доордун ичинде конкреттүү Эки-Суу Арасында жашаган кыргыздардын жана алар менен канаатташ кыпчак, түрк урууларынын азаттык күрөштөрүн илим коомчулугуна жеткирүү зарыл милдет катары эсептелип жатат. Иштин актуалдуулугу мына ушул жагдай менен түшүндүрүлөт.

3. Илимий жыйынтыктар.

Каралып жаткан диссертациялык иште бир катар жаңы, илимий-практикалык, тарыхнаамалык жыйынтыктар алынган. Ал жетишкендиктер кыргыз тарыхнаамасына белгилүү деңгээлде салым кошуп, кыргыз тарых илиминин өнүгүшүнө да алгылыктуу таасир тийгизе алат. Алар төмөнкүлөр:

1-жыйынтык. Талапкер бир катар тарыхый изилдөөлөрдүн, оозеки жана жазма булактардын негизинде теманын актуалдуулугун, илимий маанисин белгилөө менен теманын коюлушунун жаңычылдыгын ачып бере алган. Автор алгачкы жолу изилдөө объектиси катары так ушул конкреттүү Эки-Суу Арасы чөлкөмүн карап чыгууга далаалаттанган. Теманы изилдөөнүн жаңычылдыгы, автордун жеке салымы так белгиленип, коргоого алынып чыгуучу жоболор конкреттүү аныкталган (*Киришүү*)

2-жыйынтык. Эки-Суу Арасындагы кыргыздардын каралып жаткан доордогу азаттык күрөштөрүнүн тарыхнаамасы кеңири ачылган. Жазма жана оозеки булактардын бай маалыматтары колдонулуп, илимий айлампага жаңыдан киргизилген талаа материалдары теманын булактык базасын кыйла кеңейте алган. Жасалган тарыхнаамалык жана булакнаамалык серептин негизинде каралып жаткан теманын изилденбей келинген жактары аныкталып, так ушул урунттуу жерлерди изилдөө максаты диссертациялык иште таасын көрсөтүлгөн. Иштин методологиялык негизи жана изилдөө ыкмалары туура берилген (*1-бап, 1-2-параграфтар*).

3-жыйынтык. Автор тарыхый татаал, саясий кырдаалда өкүм сүргөн Кокон хандыгынын түптөнүүсүндө, анын XVIII кылымдагы саясий тарыхында кыргыз бийлеринин, кыргыз элинин таасири маанилүү болгондугун чечкиндүү айта алган. XVIII к. кыргыз элинин тарыхындагы татаал мезгил экендиги белгиленип, жоокерчилик менен өмүр сүргөн кыргыз элинин бирдиктүү бир мамлекетти түптөй албай, саясий бытырандычылыкта жашашкандыгы, мындай абалдан Ойрот хандыгы пайдаланып басып киргендиги натыйжада кыргыздар үч топ менен чегинип, анын негизги тобу Ыссык-Көлдөн, Чүйдөн, Таластан Фергананы көздөй качуу менен Эки-Суу Арасын мекендеген кыргыз урууларынын даанышман уруу төбөлдөрү, кайратман баатырлары кошуун курап, калмактар менен жан аябай салгылашкандыгы, бул кандуу күрөштөрдө түштүк кыргыздарынын далай тарыхый инсандары өзүнүн мекенчилдигин, кыргыз жерин сактоого башын сайып койгон баатырдыгын көрсөтө алышкандыгы таасын изилдөөгө алынган. (*2-бап, 1-параграф*)

4-жыйынтык. Калмак баскынчылары кыргыздардын үстүнөн туруктуу бийлигин орното албай, көп жылдарга созулган азаттык күрөштөрдө кыргыз эли өз эркиндигин сактап калгандыгы, Бирок, Жунгар хандыгы жоюлгандан кийин, калмак баскынчыларына, циндик Кытайга каршы бирге чыккан кыргыз, казак, өзбек өнөктөштөрдүн ортосунда, тилекке каршы ырк

кеткендиги, бул тенденция казак султандарынын, Кокон бийлеринин, циндик төбөлдөрдүн кыргыз жерлерине көз артуусуна алып келгендиги туура аныкталган. (2-бап, 2-параграф)

5-жыйынтык. Ошол эле учурда түштүк кыргыз урууларынын төбөлдөрү Кокон хандыгын өздөрүнүн мамлекети катары кабыл алышып, ордо саясатына активдүү катышышкандыгы кеңири фактылар менен изилденген. Кокон хандыгынын ички саясатына Эки-Суу арасындагы кыргыз, кыпчак урууларынын бийлери активдүү катышып, хандыктын саясий турмушуна зор таасир этишкендиги тастыкталган. (2-бап, 3-параграф, 3-бап, 1-параграф)

6-жыйынтык. Эки-Суу арасындагы кыргыздардын турмушу Кокон хандыгынын 1840-50-жылдарындагы татаал саясий жашоосуна карата бир катар кыйынчылыктарга туш келген. Мусулманкулдай карөзгөй саясатчынын ишинин натыйжасында эки-суулук кыргыз-кыпчак мамилесине доо кетип, натыйжада сартия тобуна таянган Кудаяр хандын кыпчактарга каршы тукум-курутук кыргыны уюштурулгандыгы кенен материалдар менен тастыкталган. 1860-70-жылдарда болсо Кудаяр хандын элге каршы ырайымсыз саясаты Фергана тургундарын, анын ичинде экисуулуктарды кыжырлантып, 1871-75-жылдары бир катар көтөрүлүштөрдүн башталышына себепчи болгондугу диссертацияда туура аныкталган. (3-бап, 2-3-параграфтар)

7-жыйынтык. 1873-76-жылдардагы элдик кыймылдын төрт очогунун негизгилеринин бири болгон Эки-Суу арасындагы көтөрүлүш, анын башында турган Мамыр Мерген уулунун ишмердиги экисуулук кыргыздардын азаттык күрөшүнүн даңктуу барактары болуп эсептелгендиги бай материалдар менен берилип, Кокон ордосундагы саясий баш-аламандыктан пайдаланган орус колонизаторлору 1875-жылдын августунда Ферганага басып кирген. Алгач Кудаяр ханга каршы чыккан Искак Асан уулу Полот хан башында турган элдик көтөрүлүш эми азаттык, антиколониялдык мүнөзгө айлангандыгы белгиленген. Орусия колонизаторлору көтөрүлүштүн негизги таянычы, азаттыктын негизги күчү экисуулук кыргыз, кыпчак уруулары экенин таасын түшүнгөндүктөн 1875-жылдын декабрь айынын акырында Эки-Суу арасына “Кышкы экспедиция” деп аталган согуштук талоончул жортуул уюштурган. Аны орус генералы М.Д.Скобелев жетектеп, болуп көрбөгөндөй ырайымсыздык менен ишке ашырган. Бул тукум-курут жүрүшү Эки-Суу арасынын тарыхындагы эң трагедиялуу окуя катары эсептелээри диссертациянын жыйынтыктарынын негизгилеринин бири катары аныкталган. (3-бап, 3-4-параграфтар)

4. Диссертациядагы ар бир жыйынтыктын жана корутундунун (илимий жоболордун) негиздүүлүгүнүн жана ынанымдуулугунун деңгээли.

Издөнүүчү диссертацияда ар бир жаңы алынган жыйынтыктарды,

корутунду пикирлерди негиздүү жана ынанымдуу далилдей алган. Бул далилдер тарых илиминде олуттуу мааниге ээ. Илимий айлампага киргизилген материалдарды изилдөөдө колдонулган ыкмалар диссертациялык иштин максатын жана милдеттерин ишке ашырууда жакшы жыйынтыктарды алып келгендигин автор ырастаган. Кыргызстандын түштүгүндөгү Эки-Суу арасын жердеген кыргыз урууларынын XVIII-XIX кк. саясий тарыхы, ал өрөөндөн чыккан тарыхый инсандардын тарых-таржымалы, ишмердиги илимий адабияттардын жана түрдүү булактык материалдардын негизинде ынанымдуу жана далилдүү материалдар менен бышыкталган. Диссертациялык иштин маанилүү жетишкендиги катары автордук жекече илимий салымы болгон акыркы беш жыл аралыгында эки-суулук кыргыздардын (азыркы Ноокен, Базар-Коргон, Сузак райондорунун) элдик санжырасында сакталык келген, азаттык үчүн күрөшкөн инсандардын ишмердиктерине байланышкан маалыматтарды топтоп, аны илимий айлампага киргизүү аракети эсептелет. Бул аракет иштин ар бир жыйынтыгынын жана корутундусунун негиздүүлүгүн, ынанымдуулугун, далилдүүлүгүн ырастап турат.

5. Диссертациялык иштеги ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун), корутундунун жаңычылдыгынын деңгээли.

Каралып жаткан теманын илимий жыйынтыктарынын жаңычылдык деңгээли катары төмөнкүлөрдү белгилеп кетүүгө болот.

1-жыйынтык. Кыргызстандын постсоветтик доордогу тарыхнамасында Фергана өрөөнүнүн Эки-Суу арасындагы кыргыздардын XVIII-XIX кк. саясий тарыхы, азаттык күрөштөрү биринчи ирет комплекстүү түрдө изилдөөгө алынган. Бул диссертациялык иштин негизги жаңычылдыгы катары эсептөөгө болот. Бул тема диссертациялык деңгээлде мурун конкреттүү жана жаңы багыттар менен комплекстүү каралган эмес.

2-жыйынтык. Азаттык үчүн күрөштө экисуулук кыргыздардан чыккан айрым тарыхый инсандар, жана алардын ичинде Нарбото бийдин саясий ишмердиги илимий коомчулукка сунушталган, башка бир катар инсандардын Кокон хандыгындагы, Орусия баскынчылыгы мезгилиндеги саясий, коомдук ролу ачылган. Бул автордун изилдөөсүнүн дагы бир жаңычылдыгы болуп саналат.

3-жыйынтык. Диссертант изилдөөдө мурунку мезгилдерде анча колдонулбай келген бир катар жергиликтүү булактарды колдонууга жетишкен. Маселен, Мухаммад Хакимхан төрөнүн "Мунтахаб ат-таварих" , Мирза Алим Рахим Ташкендинин "Ансаб-ас салатин ва таварих-ал хавакин", кыргыз Зиябидин Максымдын "Фергана хандарынын тарыхы" сыяктуу эмгектерди колдонуу менен диссертациянын жыйынтыктарын белгилүү далилдүүлүккө көтөрө алган. Жергиликтүү булактардын маанилүү бөлүгүн түзгөн атадан балага айтылып калган Молдо Арип, Базарбаев Сейтаалы, Базарбаев Айтаалы, Асанбеков Абдымомун, Калдаров Кудайберди, Атамов

Кочкорбай, Асанбеков Абдыкайым, Партибаев Дөкөн, Жоробаев Эсен, Разакулов Жолдошбай, Мамасадыков Дүйшалы, Арип уулу Шер ажы сыяктуу жергиликтүү санжырачылардын айткандарын илимий иликтөөгө кеңири пайдаланышы ана аларды илимий айлампага киргизүү аракети автордун кандидаттык диссертациянын алкагындагы дагы бир **жаңычылдык** деп саноого болот.

4-жыйынтык. Диссертацияда экисуулук кыргыздардын Жунгар калмактары менен күрөшү, Кокон хандыгынын түптөнүү доорундагы, 1840-70-жылдардагы татаал саясий окуяларга катышышы, Мамыр Мерген уулунун азаттык күрөштөрү, 1875-жылдын акырында уюштурулган Эки-Суу арасындагы кандуу жүрүштү сүрөттөө **жарым-жартылай жаңычылдык** деп саналууга арзыйт. Анткени, аталган материалдар мурунку советтик жана эгемендик доордогу окумуштуулардын илимий монографияларында кеңир чагылдырылган.

6. Диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынып чыгылган актуалдуу маселелерди чечүүдө иштин илимий жыйынтыктарынын ички биримдигин жана багыттуулугун баалоо.

Т.Ш.Ариповдун “Кыргызстандын Эки-Суу Арасындагы көз карандысыздык үчүн күрөштөрү (XVIII - XIX кк.)” деген темадагы 02.00.07. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн талаптанып даярдалган диссертациясынын кол жазмасы жаңы булактарды илимий айлампага киргизүүнүн негизинде Фергана өрөөнүнүн орчундуу аймагы болуп эсептелген Эки-Суу арасы чөлкөмүн жердеген кыргыздардын XVIII-XIX кылымдардагы калмактарга, Кокон хандарынын элге каршы саясатына жана Орус баскынчылыгына каршы азаттык күрөштөрүн комплекстүү изилдөөгө алган чыгарма болуп саналат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары колдонулган бай тарыхый фактылар, кол жазмалар, жергиликтүү материалдар жана талаа материалдары менен негизделген. Корутунду диссертациялык жумуштун максаты жана милдеттеринен келип чыккан жоболорго жооп берет. Автордун жекече салымы катары илимий изилдөөнүн жүрүшүндө каралып жаткан маселенин бардык аспекти, изилдөөчү тарабынан чогултулган документтер жана материалдар системага келтирилип, диссертациянын структурасындагы иликтенүүчү окуялардын жүрүшү жалпыланып, комплекстүү түрдө иликтенген. Диссертациялык иште каралып жаткан проблема боюнча тарыхый процесстер логикалык жактан ырааттуу каралып, маселенин бардык структуралык тизими боюнча ынандуу жыйынтыктар чыгарылган. Демек, диссертациянын илимий жана практикалык маанисин ачууда, изилдөөгө алынып чыгылган актуалдуу маселелерди чечүүдө иштин илимий жыйынтыктарынын ички биримдиги жана багыттуулугу толук жетишилген

деп саноого болот.

7. Диссертациядагы жетишилген илимий жыйынтыктардын практикалык мааниси.

Диссертациянын материалдарындангы камтылган илимий жоболор, көз караштар жана изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргызстандын, жана коңшулаш элдердин тарыхын окутууда колдонулушу мүмкүн. Илимий эмгектеги айрым инсандардын ишмердиги Кыргызстан тарыхынын инсантаануу маселеси боюнча Жогорку окуу жайларда атайын курстарды даярдоодо, илимий эмгектерди басып чыгарууда жана лекциялык материал катары колдонулушу мүмкүн. Диссертациялык эмгектеги азаттык үчүн күрөшкөн кыргыздардын басып өткөн жолу, айрым инсандардын элди бириктирүү аркеттери, жаш муундарды мекенчилдике тарбиялоого, улуттар аралык ынтымактыкка сактоого, үндөөгө үгүттөй алат.

8. Диссертациянын жыйынтыктарынын жана корутундусунун автордун тема боюнча жарыялаган эмгектеринде тастыкталышы.

Диссертациянын мазмуну жана илимий жыйынтыктар бир катар эл аралык жана республикалык илимий-практикалык конференцияларда, илимий жыйнактарда апробацияланган. Илимий иш боюнча автордун 12 макаласы, “Эки-Суу арасындагы кыргын”.(Б.,2011.219-б.); “Кыргызстан XVI-XIX кылымдарда. Кыргызстандын түштүгүнөн чыккан улуу инсандардын көз карандысыздык үчүн күрөшү». (2013. 237-б); “Эки-Суу арасы XVI кылымда жана XVIII-кылымдын биринчи жарымында”.(Б.,2016. 117-б); “Эки-Суу арасы XVIIIкылымдын экинчи жарымынан XIXкылымдын аягына чейин”-(Б., 2016.159-б) аттуу эмгектери жарык көргөн.

Жарык көргөн эмгектер диссертациянын мазмунуна төп келет жана КР ЖАК койгон талаптарга жооп берет.

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна толук туура келет, диссертацияда максаты жана милдеттерине авторефераттын текстинде чагылдырылган материалдар толук жооп берет. Автореферат кыргыз, орус жана англис тилинде идентивдүү резюмелер менен жабдылган.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана аны жабдуудагы кемчиликтер жана изденүүчүгө сунуштар.

Арипов Тургуналы Шериевичтин диссертациялык ишинде жогоруда көрсөтүлгөн жетишкендиктер менен катар эле, анда айрым бир мүчүлүштүктөр да орун алган. Аларды санап өтүү менен изденүүчүгө бир катар сунуштарды берүү зарыл деп ойлойбуз:

1. Т.Ш.Ариповдун “Кыргызстандын Эки-Суу Арасындагы көз карандысыздык үчүн күрөштөрү (XVIII - XIX кк.)” деген темадагы

02.00.07. – Ата Мекен тарыхы адистиги „боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн талаптанып даярдалган диссертациясынын кол жазмасынын темасы формулировкасы жана мазмуну жагынан бир аз талапка жооп бербей, конкреттүүлүктөн алысыраак болуп калган. Ошондуктан теманын аталышын Эксперттик комиссия **“ФЕРГАНА ӨРӨӨНҮНҮН ЭКИ-СУУ АРАСЫНДАГЫ КЫРГЫЗДАРДЫН КӨЗ КАРАНДЫСЫЗДЫК ҮЧҮН КҮРӨШҮ (XVIII – XIX кк.) ”** деген аталышта өзгөртүүнү сунуштайт.

2. Калмак мезгилиндеги, Кокон хандыгынын түптөнүү доорундагы, 1840-70-жылдардагы Фергана өрөөнүндөгү саясий татаал окуялардагы, Орусиянын колониалдык баскынчылык саясатынын шартындагы фергана кыргыздарынын, анын ичинде экисуулуктардын тарыхы, жашоо-шарты, саясий окуяларга катышышы мурун жарык көргөн бир катар эмгектерде изилденгендиги белгилүү. Ал эмгектердин жетишкендиктерине автор ынанымдуу таянган жана ал жоболорду дагы бир жолу тастыктоого жакшы аракеттерди жасаган. Бирок, ошол эле учурда мурунку көз караштарга автор өзүнүн изилдөөчүлүк жеке көз карашын так жана ачык жазса иштин илимий деңгээли жогоруламак. Мурунку авторлорго караганда “кандай толуктоолор киргизилип, изилдөө кандай жаңычылдык менен толукталды” деген суроого автор ар бир параграфтын аягындагы жыйынтыктарда конкреттүү айтуусун сунуштаар элек.

3. Архивдик документтерди пайдалануу ар кандай диссертациялык иштин илимийлигин тастыктайт. Автор да бир катар архивдик материалдарга шилтеме берет. Бирок, ал архивдик документтер мурунку чыккан эмгектерден колдонулгандыгы көрүнүп турат. Ошондуктан, шилтемелерде тигил же бул архивдик документке берилген нускама кайсыл эмгектен пайдаланылгандыгы конкреттүү жазылса жакшы болмок. Же болбосо архивдик материалдарга берилген шилтемерди биротоло алып салуу да туура болор эле.

4. Автор талаа материалдарын ийкемдүү пайдаланган. Алар экисуулук кыргыздардын атадан балага калып келген санжыралык, уламыштык негиздеги материалдары. Алардын тизмеси, албетте колдонулган булактардын тизмесинде берилип, текстте шилтемелер жасалган. Иштин ынанымдуулугун арттыруу үчүн бул талаа материалдарын конкреттүү тастыктоочу топтомдор, маселен, автор тарабынан жазылган конспектилер, алынган кол жазмалар, видео-магниттик жазма материалдары коргоо мезгилинде диссертациялык кеңешке көрсөтүлсө деген каалоону берет элек. Анткени, диссертациядагы бир катар жаңычыл материалдар так ушул талаа материалдарына негизделгендиктен, бул ыкма диссертациялык иштин далилдүүлүгүн жогорку деңгээлге алып чыкмак.

5. Диссертациянын текстин техникалык жактан дагы бир жолу карап чыгуу зарыл.

Эксперттик комиссия Т.Ш.Ариповдун диссертациянын кол жазмасын жогорку мүчүлүштүктөргө карабай, жогорку деңгээлде, өз алдынча жазылган илимий иш деп санайт жана аны ачык коргоого алууга сунуштайт.

11. Диссертациялык коргоого жетектөөчү мекемени, расмий оппоненттерди дайындоо сунушунун негиздемеси

Т.Ш.Ариповдун “Фергана өрөөнүнүн Эки-Суу Арасындагы кыргыздардын азаттык күрөштөрү (XVIII - XIX кк.)” деген темадагы 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясын коргоого

Жетектөөчү мекеме катары Ош мамлекеттик университетинин тарых факультетинин “Кыргызстандын тарыхы, археология жана этнология” кафедрасы сунушталат. Анткени, аталган кафедрада КР Президентине караштуу Тарых комиссиясынын мүчөсү, тарых илимдеринин кандидаты, доцент Смадияров Сыдык Акунович баштаган Кыргызстандын тарыхы, анын ичинде XIX кылым мезгилиндеги доордун тарыхына байланышкан бараандуу изилдөөлөрдү жасап жана жарыкка чыгарып келе жаткан окумуштуулар эмгектенишет.

Биринчи расмий оппонент катары 07.00.02- ата мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин доктору, профессор **Ташманбет Кененсариевди** сунуш кылат. Анткени, ал Кыргызстандын XIX-XX кылымдардагы тарыхынын актуалдуу маселелери, Кокон хандыгынын тарыхы, отор доору, инсантаануу маселелери боюнча көлөмдүү илимий жана илимий-популярдуу монографияларды, окуулуктарды жана окуу-куралдарды, концептуалдуу макалаларды басмадан чыгарган ири окумуштуу болуп саналат.

Экинчи расмий оппонент катары 07.00.02- ата мекен тарыхы адистиги боюнча Кыргыз Улуттук университетинин Кыргызстандын тарыхы боюнча кафедра башчысы, тарых илимдеринин кандидаты, доцент **Асанов Темиркул** сунушталат. Ал окумуштуу XVIII-XIX кылымдардагы кыргыз тарыхы, уруулардын жайгашышы, санжыралык изилдөөлөр, ошондой эле инсан таануу боюнча бир катар эмгектерди жаратып келе жаткан изилдөөчү болуп саналат.

Эксперттик комиссия **Т.Ш.Ариповдун “Фергана өрөөнүнүн Эки-Суу Арасындагы кыргыздардын көз карандысыздык үчүн күрөшү (XVIII - XIX кк.)”** деген аталыштагы 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн даярдалган диссертациясынын кол жазмасын, корутундудагы белгиленген кемчиликтерди жоюу, сунуштарды жана каалоолорду аткаруу шарты менен Кыргыз республикасынын Улуттук илимдер академиясынын тарых жана

маданий мурастар институтунун алдындагы **Д.07.11.025** диссертациялык Кеңештин кароосуна ачык коргоо үчүн кабыл алууга сунуш берет.

Комиссиянын төрагасы

Т.Кененсариев,
тарых илимдеринин
доктору, профессор

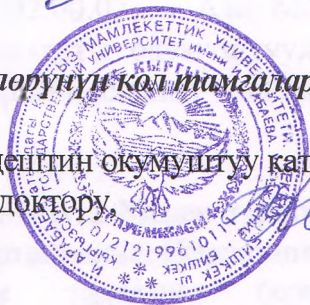
Комиссиянын мүчөлөрү:

Ж.Алымбаев, тарых
илимдеринин доктору,
профессор;

А.Беделбаев, тарых
илимдеринин кандидаты,
доцент

Комиссиянын мүчөлөрүнүн кол тамгаларын тастыктаймын:

Диссертациялык Кеңештин окумуштуу катчысы,
тарых илимдеринин доктору,
профессор

Н.У.Курбанова